

rítí tárgyait), sokszor politikai elemekkel is komplikálódtak; hajlam a novellisztikus kompozícióra és érdekeltebb megjelenésre; végül fejelemzett, tanult, a régiségben is megfürdött stíluskezelés: az író érnei. De mintha valami hiányzanék az elbeszélésekből s mintha — másfelől — valami többlet is alkalmatlan-kodnék bennök, s hiány és teher nem engednék szabadon és megnyugtatólag érvényesülni az író tagadhatatlan tehetségét. Nem nehéz rábukkanunk e benyomás végső okára. Mindazok a kvalitások, miket előljáróban felsoroltam, kezesbarányok lehetnének egy, az emberi dolgok iránt érdeklődő költő számára; történelmi és lelki anyagot, formát, szemléletet és szép kifejezést szívesen állítanak szolgálatába, csak azt várva, hogy a maguk igazi helyén költői céllal használtassanak fel. Nos, ez elbeszélések valódi célja és létoka más, nem tisztán költői cél.

Azt látjuk ugyanis, hogy a történelem nem a korhoz kötött, a lelki élet válságai és megpróbáltatásai nem az egyénhez kötött *humánium* miatt érdeklik az írókat s hogy nem is első indítékai, nem is voltaképeni tárgyai azok az ő figyelmének, hanem illusztratív eszközök egy neki elsőbrendű célzat, a hitápolás érdekében. Érezzük, hogy nem szól, nem szólhat minden emberhez, hanem csak a vele eleve egyetértők-höz, híveihez; s hogy a *divinum*, melynek jelentkezése az előadott történetekben az ő voltaképeni figyelme tárgya, szintén nem minden emberé, sőt nem is általában a vallásos befogásé, hanem egy tételes hité, az egyházé, a felekezeté, melynek a szerző egyik kiváló vezére, pástora. Neki élő hite az, kételyt nem ismerő meggyőződése, egész tevékenységének — az íróinak is — forrása, ösztöne. Számára a történelem mint egyháztörténet, az egyéni lelki válság mint hitéleti példa, tanulság vagy csoda bír különös érdekekkel; azok a kvalitások pedig, melyek tiszta költői cél érdekében állhatnának sorompóba, itt csak a felöltöztetés szerepére látszanak meghívottnak. Kétünően el is végzik azt de folyvást érezzük, hogy nem a saját ünnepükre készülődnek s nem a maguk igazi gazdáját öltöztetik a költészet díszébe. Az egyházi férfú, a hitélet vezére, a nagyműveltségű hittudós és szónok igyekszik itt a

maga papi hivatása körében felhasználni, mintegy elhódítani a laikus műveltség, a világi költészet egyik legkomolyabb műfaját, a történelmi elbeszélést.

S ezt nem kifogásolhatni; az egyháznak érdeke is az, a híveknek meg bizonyosan épülésére szolgál. De sajnálhatni, hogy a költői ösztönt, mely pedig már egy-egy tárgy kiszemelésében is (különösen a három közbülső elbeszélésben) nyilvánvalóan megmutatkozik, nem engedni szabadjára, hanem másrendű szerepre utálja s mintegy ráadás-ként, ízelítőül juttatja szóhoz. Azzal a tehetséggel — ha vallási és felekezeti szempontból közönyös olvasótábort képzelne maga elé s ugyanezen szempontból közönyös tárgyon akadna meg figyelme, vagy bár felekezeti érdekű történetet elfogulatlan emberi figyelemmel dolgozta fel elbeszéléssé — tiszta költői érték szempontjából jobbat, zavartalanabb hatásút alkothatna s tudna is alkotni. Lehet, hogy meg is fogja kísérelni. Bizonyára ösztönözni fogja őt ez irányban az az érdeklődése, mely e kötet tanúsága szerint is ellenállhatatlanul vonzza az ember lelki problémái felé, s mely, ha vonzalma irányából heterogén, pedagógiai szándékok által ki nem térítetik, mindenesetre legjobb kalauz oda, hol az igazi költészet szikrája fészkel.

—rv—

Emlékek. A memoárszerű munkák szerzői néha olyanfajta helyzetben vannak, mint egy-egy lírai verskötet. Az olvasó bizonyos elfogultsággal veszi kezébe a könyvüket. Előre tudja, hogy az író a maga élményeinek történetét adja, kíváncsian lesi tehát, hogy az élmények érdemesek voltak-e a megörökítésre, s a mód, ahogyan ez történt, megfelel-e a várakozásnak. A kritikussá vedlett olvasó e bíraskodása Szász Károly új művére nézve kétségtelenül jól fog végződni.

Régi tapasztalat, hogy az idősebb nemzedék mindig szívesen mereng a letűnt idők emlékein („akitől nincs messze az élet határa, nem előre szeret nézni, hanem hátra”), az ifjúság pedig, igaz, ritkábban, de már csak kegyelebből is érdeklődni szokott, hogy milyen lehetett az a világ, melyet apáink utólag annyira dicsérnek. Mind a két tábor bátran nyúlhat e könyv után, nem fog benne csalatkozni.

A szerző egyéni stílusának közvetlensége a sűrűn váltakozó képek során általában kellemesen hat. A némes lendületű előadásmód talán még nyert volna a közbevetések ritkításával, de az is lehet, hogy alkalmazásuk szándékos volt s a folyton torlódo mondanivalók tömörítését célozza. A harminenyolc fejezetre oszló kötetben élete minden nevezetesebb állomása szolgált anyagot az írónak. Vannak itt gyermek-, ifjú- és férfikori, iskolai, katonai, választási, színházi és irodalmi emlékek, magánvontatásuk és a nyilvánossággal kapcsolatosak, vidámak, komolyak és melabúsak, de mind-mind áthatva a szerző megértővé érett lelkiségének bölcs élet-szemléletétől. A rokonszenves légkörű könyv sok érdekes mozzanatot elevenít fel az utóbbi félszázad közéletéből; a szerző emlékei azonban legduzzabban az irodalmi nagyságok (Arany, Gyulai, Tompa, Beöthy stb.) nevei kapcsán rajzanak fel s hangja is e pontokon válik legmelegebbé. Érzéstől áthatottságban nem marad e fejezetek mögött a balatoni élményekkel összefüggő, indítékában kozmikus asszociációkból sarjadó elmékedés sem (*Nyári estén*). A reflexív-hajlam e szép sugárban felbuggyanó költőisége önkéntelen vallomást arról, hogy az *Emlékek* írója még nem mondott búcsút a műsának. Most megjelent könyve érdekes tartalmánál s a benne kifejezésre jutó egyéniség becses vonásainál fogva a szerző hívei számát bizonyára növelni fogja. *Velezdi Mihály.*

A görög színház. A görög színházról forgalomban lévő ismeretek általában Dörpfeld és Reisch kutatásain nyugszanak. A múlt évben egy új francia könyv jelent meg Octave Navarre-tól, a toulouse-i egyetem tanáráról (*Le théâtre grec*, Párizs, 1925), mely ez ismereteket némiképp kibővíti és továbbfejleszti. Dörpfeld és Reisch terjedelmes és részletező munkája után valóságos üdülés ez a még laikusnak is élvezhető francia könyv, mely a tudományos megalapozottságot könnyű kezelhetőséggel egyesíti.

Navarre a görög színházi épület ismertetésén kezd. Fontos megállapítása, hogy a görög dráma klaszszikus korának, az V. századnak fából épült színháza és színpada nem maradt fenn. Egyáltalában érdekes, hogy a színházi épület min-

denhol akkor éri el fejlődésének pompásabb korszakát, mikor maga a dráma némileg már dekadenciába hajlik. Amíg a dráma fénykorát éli, addig a színház csak engedelmesszolgája, csak simuló kerete az előadásoknak, és semmiképen sem akarja hivalkodóan magára vonni a figyelmet. Aischylos, Sophokles és Euripides darabjait is csak valamiféle faalkotmányban játszották az Akropolis déli lejtőjén, s csak a IV. században emeltek az előadások számára középületet.

A görög színház három részének arányát és részeit, az orchestrát, a théatront és a skénént Navarre alaposan ismerteti. Legtöbbet foglalkozik azzal a Vitruviusra és Polluxra támaszkodó véleménnyel, hogy a színészek a skénént, a kar pedig az orchestrában foglaltak helyet. Ezt Navarre Dörpfelddel együtt lehetlennék tartja. Hiszen a proskénion 3—4 méter magas volt, s a színészek itt való elhelyezkedése ketté vágta volna a játék egységét. Azonkívül lépcsőnek nyoma sincs, s különben is játszó terének csak 2½—3 m. mélysége miatt a skénént mozgásra alkalmatlan volt. A három nagy tragikus és Aristophanes idejében tehát a színészek és a kar az orchestrában együtt játszottak. Mindamellet Navarre valószínűnek tartja, hogy a skénént előtt a színészek számára valami alacsony faemelvény lehetett, úgyhogy ezek két-három lépcsőfokkal a karból mégis kiemelkedtek. Dörpfeldnek azt a véleményét, hogy a proskénion a dekorációk elhelyezésére szolgált volna, Navarre nem fogadja el.

Ami a későbbi fejlődést, az ú. n. gréco-latin átmeneti típust és a római színházat illeti, itt már valóban a skénént lehetett a színészek játék-helye, hiszen közben a skénént egyre alacsonyabb és egyre mélyebb lett, a kar pedig fokozatosan eltűnt a drámából.

Nagyon érdekes, amit Navarre a görög színház dekorációjáról megállapít. Ezek sokkal gazdagabbak és változatosabbak voltak, mint általában hiszik. Sophokles már festett díszleteket is alkalmaz, melyek persze stilizáltak és nem realizztikusak voltak. Az oldaldekoráció két háromoldalu fa priznából állott, melyeknek mélyegyi síkjára más dekoráció volt festve, s melynek különböző, éppen használatba venni szándéko-